

Předmluva

Staroindičtina neboli *sanskrt* (*saṃskṛta-*, tj. jazyk „sestavený, upravený, normovaný“) je jazyk staroindických památek pokrývající mnohem delší časové období než období indického starověku (tj. do příchodu muslimů a islámu), neboť se sanskrt užíval v tradiční hinduistické kultuře podobně jako v Evropě latina.

Samotná staroindičtina tak může být rozlišována ve dvou základních formách: **Védština**, tj. jazyk Véd, z nichž nejdůležitější je Ṛgvéda. Tento jazyk byl živým jazykem indoáráských kmenů, které se posouvaly do Indie cestou přes Afghánistán, horní tok Indu a pak dále do nížin. Samotné datování textů Véd je vždy přibližné, neboť se jedná o texty náboženské (vlastně sbírky hymnů), ve kterých je jen málo odvolávek na konkrétní historické události, musíme se tedy spoléhat na archeologické nálezy a vnitřní rekonstrukci. Obecně se předpokládá, že texty hymnů vznikly v době asi 1500–1000 př. Kr., přičemž texty prošly přinejmenším jednou redakcí později. Jazyk Véd se stal vzorovým jazykem pro vytvoření **klasického sanskrtu**, protože zatímco živé mluvy Indoárijců se postupně měnily do středo- a novoindických jazyků a nářečí, posvátný jazyk zůstal ideálem k napodobení. To nakonec vedlo k vytvoření gramatických přehledů a redakcí sanskrtu. Z gramatiků je třeba zmínit zejména slavného Pāṇiniho (jeho gramatika Aṣṭādhyāyī). Takto vzniklý a kodifikovaný sanskrt je pak kulturním jazykem Indie dodnes, vyučován na školách podobně jako latina a řečtina bývala u nás a je i zdrojem pro vytváření odborné terminologie. V klasickém sanskrtu i jeho pozdějších variantách vznikala rozličná produkce, nejznámější je Mahābhārata (včetně Bhagavadgīty) a Rāmāyaṇa, ale i tisíce dalších děl.

Smysl studia staroindičtiny je několikery: kromě prosté radosti z poznání pozoruhodného jazyka s bohatou flexí je i nezbytným studijním jazykem pro toho, kdo vážně chce poznat indickou tradici. Je užitečný i pro zájemce o moderní indické jazyky, protože velká část jejich odborné a jiné terminologie je odvozena právě ze sanskrtu. Dalšími, komu lze studium sanskrtu jen doporučit, jsou lingvisté zabývající se indoevropskými jazyky obecně, zde se bez alespoň elementárních znalostí staroindičtiny nelze obejít.

V tomto stručném gramatickém přehledu jsme se rozhodli, jak bývá zvykem, pro přehled gramatiky klasického sanskrtu, nikoli sanskrtu védského. Gramatika védštiny je v některých ohledech složitější, nicméně prostřednictvím klasického sanskrtu lze védskému jazyku porozumět poměrně snadno.

Náš přehled vychází ze zkušeností z výuky kurzů sanskrutu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity a posluchačům tohoto kurzu je primárně určen jako studijní materiál. Ve struktuře se držíme tradičního schématu, jenž je dán klasickou gramatikou W. D. Whitneye, jak ostatně dělaly i sanskrtské gramatiky Adolfa Erharta, dávno zcela rozebrané. Zvolili jsme formát gramatického přehledu bez větších výkladů, abychom dokázali vtěsnat základní informace do co nejmenšího prostoru, daného publikačními možnostmi. Kniha tedy může sloužit zejména těm, kteří hledají základní informace o sanskrtské gramatice, případně těm, kteří jsou již zčásti se sanskrtem obeznámeni a potřebují mít po ruce praktický přehled, který by jim pomohl v samostudiu.